
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ՀԱՐԿԱԴԻՐ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՊԱՐՏԱՊԱՆԻ ԳՈՒՅՔԻ ՎՐԱ ԲՈՆԱԳԱՆՁՈՒՄ ՏԱՐԱԾԵԼՈՒ ՆՅՈՒԹԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

ՎԱՀԱԳՆ ԴԱԼԼԱՔՅԱՆ

Դատական ակտերի հարկադիր կատարման միջոցների բովանդակությունը, այսինքն՝ հարկադիր կատարումը կազմող գործողությունների համակցությունը, կախված է դատական ակտով սահմանված պարտավորության էությունից: Այսինքն, դրանք կատարողական օրենսդրության կողմից սահմանված ինքնավար ինստիտուտներ չեն, այլ բխում են նյութաիրավական պարտավորության բովանդակությունից: Այսպես, բռնագանձումը պարտապանի գույքի վրա տարածելու («Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենք¹ (այսուհետ՝ ԴԱՀԿ մասին ՀՀ օրենք), 5-րդ հոդված, 1-ին կետ) բովանդակությունը բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի² (այսուհետ՝ ՀՀ քաղ. օր.) 27-րդ (քաղաքացու գույքային պատասխանատվությունը), 60-րդ (իրավաբանի անձի պատասխանատվությունը) և 281-րդ (սեփականատիրոջ պարտավորություններով գույքի վրա բռնագանձում տարածելը) հոդվածներից, պարտապանի փոխարեն նրա վրա դրված պարտականության կատարումը հարկադիր կատարողի կողմից կազմակերպելը (ԴԱՀԿ մասին ՀՀ օրենք, հոդված 62) բխում է ՀՀ քաղ. օր. 413-րդ հոդվածից (պարտավորությունը պարտապանի հաշվին կատարելը), կատարողական թերթում նշված որոշակի առարկաները պարտապանից առգրավելը և պահանջատիրոջը հանձնելը (ԴԱՀԿ մասին ՀՀ օրենք, 5-րդ հոդված, 4-րդ կետ) բխում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 414-րդ հոդվածից (անհատապես որոշվող գույքը հանձնելու պարտավորությունը չկատարելու հետևանքները): Այս հանգամանքը լրացուցիչ անգամ ընդգծում է հարկադիր կատարման միջոցների նյութաիրավական

¹ Ընդունվել է 05.05.1998թ., ՀՕ-221, սկզբնաղբյուրը՝ ՀՀՊՏ 1998.06.15/12(45):

² Ընդունվել է 05.05.1998թ., ՀՕ-239, սկզբնաղբյուրը՝ ՀՀՊՏ 1998.08.10/17(50):

հիմքերը և բացառում այդպիսի հիմքեր չունեցող՝ կատարման ենթակա պարտավորության բովանդակությունից չբխող միջոցների կիրառումը:

Սույն հոդվածում կանդիդատները պարտապանի գույքի վրա բռնագանձում տարածելու՝ որպես հարկադիր կատարման միջոցի նյութաիրավական հիմքերին:

Լ. Մորանդյեն, խոսելով նման նյութաիրավական հիմքի մասին, մատնանշում է պարտատիրոջը պատկանող ընդհանուր գրավի իրավունքը՝ պարտապանի ամբողջ գույքի, այդ թվում՝ ապագայում ձեռք բերվող գույքի նկատմամբ: Իհարկե, ընդհանուր գրավի իրավունքն էապես տարբերվում է սովորական գրավի իրավունքից: Մորանդյեն նշում է այդպիսի հետևյալ տարբերությունները: Նախ, ընդհանուր գրավի իրավունքն իրային իրավունք չէ, այլ մաքուր պարտավորական՝ այն առումով, որ պարտավորության համար պատասխանատու է առաջին հերթին անձը, իսկ գույքը՝ որպես նրա շարունակություն: Երկրորդ, ընդհանուր գրավը պարտապանի ամբողջ գույքի՝ որպես համակցության, այլ ոչ թե կոնկրետ իրի նկատմամբ է: Երրորդ, ընդհանուր գրավի դեպքում պարտապանը շարունակում է ունենալ իր գույքի տնօրինման իրավունք, և դրանք առգրավվում են միայն գույքի վրա բռնագանձում տարածելիս արգելադրվելու ժամանակ: Վերջապես, ընդհանուր գրավի իրավունքը կապված չէ պահանջի բավարարման առաջնահերթության հետ³, ինչը տրամաբանական է, քանի որ ընդհանուր գրավի իրավունք ունեն բոլոր պարտատերերը: Կարելի է ավելացնել նաև, որ ընդհանուր գրավը չի ենթադրում իրային իրավունքներին բնորոշ «հետևելու» իրավունք. եթե պարտապանին պատկանող որևէ գույք անցնի այլ անձի սեփականության, ապա այդ գույքը կդադարի ծանրաբեռնված լինել պարտատիրոջ ընդհանուր գրավի իրավունքով, քանի որ ընդհանուր գրավի իրավունքը պարտատիրոջ պահանջն ապահովում է այն գույքով, որը պարտապանն ունի բռնագանձման պահին:

Իհարկե, պետք է նշել, որ ընդհանուր գրավի իրավունքի մասին խոսելիս Մորանդյեն նշում էր կոնկրետ օրենսդրական դրույթներ, այն է՝ Ֆրան-

³ См. Л. Жюллио де ла Морандьер, Гражданское право Франции. Том 2, пер. с французского, изд. Иностранной литературы, Москва, 1960, էջ 496-498:

սիայի քաղաքացիական օրենսգրքի 2092 և 2093 հոդվածները (հետագայում վերաշարադրվել են համապատասխանաբար 2284 և 2285 հոդվածներում): Հետագա համեմատական վերլուծության համար ներկայացնենք նշված հոդվածների շարադրանքը.

Հոդված 2284. Յուրաքանչյուր ոք, ով պարտականություն է ստանձնել, դրա կատարման համար պարտավոր է իր ողջ շարժական և անշարժ, առկա և ձեռք բերվելիք գույքով:

Հոդված 2285. Պարտապանի գույքը գտնվում է նրա պարտավորների ընդհանուր գրավի ներքո, և դրա իրացումից ստացված միջոցները պարտավորների միջև բաշխվում են համամասնորեն, եթե նրանց միջև նախապայմանական օրինական հիմքեր չկան:

Թեև ՀՀ օրենսդրությանն ընդհանրապես և ՀՀ քաղ. օր.-ին՝ մասնավորապես, ընդհանուր գրավի հասկացությունը ծանոթ չէ, սակայն կարող ենք պնդել, որ ՀՀ օրենսդրությունը բովանդակային առումով կարգավորում է ընդհանուր գրավի իրավունքը: Մասնավորապես, այդ եզրահանգման համար հիմք են ՀՀ քաղ. օր. 27, 60, 130 և 281 հոդվածները՝ համապատասխանաբար քաղաքացու, իրավաբանական անձի, Հայաստանի Հանրապետության կամ համայնքի գույքային պատասխանատվության և սեփականատիրոջ պարտավորություններով գույքի վրա բռնագանձում տարածելու վերաբերյալ:

Ուստի, տեսական մակարդակում կարող ենք խոսել ՀՀ օրենսդրությունում ևս պարտատերերի ընդհանուր գրավի իրավունքի ճանաչման մասին: Եվ հենց ՀՀ քաղ. օր.-ի վերը նշված հոդվածներում արտահայտված՝ պարտատիրոջ ընդհանուր գրավի իրավունքն է այն նյութաիրավական հիմքը, որը թույլատրում է կատարողական վարույթում կիրառել պարտապանի գույքի վրա բռնագանձում տարածելը՝ որպես հարկադիր կատարման միջոց:

Պարտապանի գույքային պատասխանատվության, նրա ողջ գույքի նկատմամբ պարտատերերի ընդհանուր գրավի իրավունքի և այդ գույքի վրա բռնագանձում տարածելու մասին խոսելիս անհրաժեշտ է հստակեցնել, թե

⁴ Տեքստը վերցված է Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգրքի ոչ պաշտոնական անգլերեն թարգմանությունից. <http://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations> - 19.03.2014:

նշված հասկացություններում քաղաքացիական իրավունքների օբյեկտների ո՞ր շրջանակն է նկատի ունեցվում «գույք» հասկացությամբ: ՀՀ քաղ. օր.-ը «գույք» հասկացությունն օգտագործում է տարբեր իմաստներով՝ ինչպես առանձին իրի, այնպես էլ իրերի համակցության նկատմամբ⁵: ՀՀ քաղ. օր. 132 հոդվածը թվարկում է քաղաքացիական իրավունքների հինգ խումբ օբյեկտներ, որոնցից առաջինը գույքն է: Թեև 132 հոդվածի 1-ին կետում «գույք» հասկացությունը սպառիչ կերպով բացահայտված չէ, բայց հոդվածի ձևակերպումից բխում է, որ 132 հոդվածի իմաստով մնացած չորս կետերում նշված օբյեկտները, մասնավորապես՝ հոդվածի 4-րդ կետում նշված մտավոր գործունեության արդյունքները՝ ներառյալ դրանց նկատմամբ բացառիկ իրավունքները (մտավոր սեփականություն), գույք չեն համարվում: Եթե գույքի նման հասկացությունը տարածենք նաև քաղաքացիական իրավունքի օբյեկտների գույքային պատասխանատվությունը սահմանող դրույթներում օգտագործվող «գույք» տերմինի վրա, ապա կստացվի, որ մտավոր սեփականության մի շարք օբյեկտներ, որոնք կարող են ունենալ գույքային արժեք, դուրս են մնում բռնագանձման ենթակա գույքի շրջանակներից:

Խնդրի լուծման միջոցը «գույք» հասկացության տարբեր ընկալումների սահմանազատումն է, այն է՝ որպես որոշակի իրի կամ իրերի համակցության, և որպես առանձին անձին պատկանող ողջ գույքի: Մասնավորապես, նաև տերմինների մակարդակով այդպիսի տարանջատում կա ֆրանսիական քաղաքացիական իրավունքում. իրերը՝ որպես գույք, անվանվում են *biens*, իսկ առանձին անձի գույքը՝ *patrimoine*: Այդ երկրորդ՝ հավաքական իմաստով գույքը *L.* Մորանդյեն բնորոշում է որպես անձի՝ նյութական արժեք ունեցող բոլոր իրավունքների և պարտականությունների ամբողջություն, որտեղ իրավունքներն ակտիվն են, իսկ պարտականությունները՝ պասսիվը: Եվ հենց այդ իմաստով օգտագործվող գույքով է անձը համարվում պատասխանատու իր

⁵ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում «իր» հասկացության չօգտագործման և այդ հասկացության նկատմամբ ևս «գույք» տերմինի կիրառման քննադատության վերաբերյալ տե՛ս **Քարսեղյան Տ.**, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք: Առաջին մաս (երրորդ հրատարակություն), Երևան, Երևանի համալսարանի հրատ., 2006, էջ 179:

պարտավորությունների համար: Մասնավորապես, ակտիվը պատասխանատու է պասսիվի համար⁶:

Քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտների գույքային պատասխանատվությունը սահմանող՝ ՀՀ քաղ. օր.-ի դրույթներում «գույք» հասկացության նշված մեկնաբանության դեպքում արդեն բռնագանձման ենթակա գույքի կազմում ընդգրկվում են նաև նյութական արժեք ունեցող՝ մտավոր սեփականության օբյեկտները և դրանց նկատմամբ բացառիկ իրավունքները:

Այսպիսով, որպես ընդհանուր կանոն, կարող ենք եզրակացնել, որ պարտատերերի ընդհանուր գրավի ներքո է գտնվում և բռնագանձման ենթակա է պարտապանի ամբողջ գույքը, այդ թվում՝ գույքային իրավունքները: Այստեղ, սակայն, պետք է բացառություն կատարել այն իրային իրավունքների համար, որոնք պարտապանն ունի այլ անձին սեփականության իրավունքով պատկանող գույքի նկատմամբ և որոնք պարտապանն ինքը նույնպես քաղաքացիական շրջանառության սովորական պայմաններում չի կարող օտարել առանց սեփականատիրոջ համաձայնության: Այս դատողությունը բխում է պարտավորական իրավունքների նկատմամբ (որպիսին է պահանջատիրոջ՝ հարկադրաբար իրացվող իրավունքը) իրային իրավունքների նախապատվության սկզբունքից: Այդպիսին է, օրինակ, օգտագործման իրավունքը: Հակառակ դրա՝ հողամասի կառուցապատման իրավունքը կարող է ազատորեն օտարվել՝ առանց հողամասի սեփականատիրոջ համաձայնության (ՀՀ քաղ. օր., հոդված 204.1): Հետևաբար, տվյալ օրինակում հողամասի կառուցապատման իրավունքը, ի տարբերություն այլ անձի գույքի օգտագործման իրավունքի, մտնում է բռնագանձման ենթակա գույքի զանգվածի մեջ:

Գույքային պատասխանատվության ընդհանուր կանոնից ՀՀ քաղ. օր.-ը ևս մեկ բացառություն է կատարում քաղաքացիների համար՝ սահմանելով, որ քաղաքացիներն իրենց պարտավորությունների համար պատասխանատու չեն այն գույքով, որի վրա օրենքով չի կարող բռնագանձում տարածվել (ՀՀ քաղ. օր., հոդված 27): Բռնագանձման ոչ ենթակա գույքի ցանկը սահմանված է

⁶ Տե՛ս **Л. Жюллио де ла Морандьер**, Гражданское право Франции. Том 1, пер. с французского, изд. Иностранной литературы, Москва, 1958, էջ 66-68:

ԴԱՀ մասին ՀՀ օրենքի 51 հոդվածում: Նման կարգավորումը բխում է քաղաքացուն կենցաղի, մասնագիտական զբաղմունքի և գյուղատնտեսական գործունեության նվազագույն միջոցներից չզրկելու՝ սոցիալական պետության պարտականությունից: Բացի այդ, օրենքով առանձնահատկություններ են սահմանված նաև պետության գույքային պատասխանատվության իրացման հարցում: Մասնավորապես, «Բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի⁷ 15-րդ հոդվածի 13-րդ մասի համաձայն՝ Դատական ակտերի հիման վրա Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեից բռնագանձման ենթակա գումարների դիմաց, պետության գույքի վրա բռնագանձում տարածելու փոխարեն, տրվում է փոխանցվելի մուրհակ:

Բռնագանձման ենթակա գույքի շրջանակների որոշման հարցը հետաքրքրություն է առաջացնում նաև քաղաքացիական իրավունքների օբյեկտների շրջանառունակության համատեքստում: Քաղաքացիական իրավունքի գիտությունում վերջինս բնութագրվում է որպես քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների շրջանակում քաղաքացիական իրավունքների օբյեկտներն այլ սուբյեկտների փոխանցելուն (հանձնելուն) ուղղված գործարքներ կնքելու և այլ գործողություններ կատարելու թույլատրելիություն⁸:

Ինքնին հասկանալի է, որ շրջանառությունից հանված օբյեկտները (ՀՀ քաղ. օր., հոդված 133, 2-րդ մաս) չեն ներառվում բռնագանձման ենթակա գույքի կազմում, քանի որ դրանց սեփականատիրոջ փոփոխությունն արգելված է, իսկ բռնագանձումը ենթադրում է սեփականատիրոջ փոփոխություն: Գրականության մեջ տեսակետ է արտահայտվել այն մասին, որ բռնագանձում տարածվել չի կարող նաև սահմանափակ շրջանառու օբյեկտների վրա⁹: Նման տեսակետի հետ համաձայնվել չենք կարող, գույքի շրջանառունակության սահմանափակումը (ՀՀ քաղ. օր., հոդված 133, 3-րդ մաս) չի բացառում դրա օտարումը և ըստ այդմ՝ օտարումից ստացված միջոցներից պահանջատիրոջ պահանջի բավարարումը: Խնդիրը հեշտությամբ կարող է լուծվել ընդամենը

⁷ Ընդունվել է 24.06.1997թ., ՀՕ-137, սկզբնաղբյուրը՝ ՀՀՊՏ 1997.08.11/18:

⁸ См. Комментарий к Гражданскому кодексу РФ, части первой (постатейный). Москва, 1998, էջ 272:

⁹ См. **Деготь Е.А.**, Исполнительный процесс. Москва: Новый индекс, 2002, էջ 277:

նման գույքի հրապարակային (բաց) վաճառքի փոխարեն վաճառքի կազմակերպումն այնպիսի հնարավոր գնորդների շրջանում, որոնց կողմից տվյալ գույքը ձեռք բերելը թույլատրելի կլինի օրենքով: Հենց այդպիսի ճանապարհ է ընտրել ՀՀ օրենսդիրը՝ սահմանափակ շրջանառության գույքի համար նախատեսելով ոչ թե հրապարակային սակարկություններով, այլ ուղղակի վաճառքի միջոցով իրացման եղանակ (ԴԱՀԿ մասին ՀՀ օրենք, հոդված 53.1, 2-րդ մաս):

Այսպիսով, կարող ենք եզրակացնել, որ.

Պարտապանի գույքի վրա բռնագանձում տարածելու՝ որպես հարկադիր կատարման միջոցի նյութաիրավական հիմքը պարտատիրոջ ընդհանուր գրավի իրավունքն է պարտապանի գույքի նկատմամբ, ինչը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում արտահայտվում է քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտների գույքային պատասխանատվությունը սահմանող, ինչպես նաև սեփականատիրոջ պարտավորություններով նրա գույքի վրա բռնագանձում տարածելու միջոցով սեփականության իրավունքի դադարումը թույլատրող դրույթներում:

Պարտապանի գույքային պատասխանատվությունից բացառություն է կազմում և բռնագանձման ենթակա գույքի ծավալից դուրս է մնում քաղաքացու այն գույքը, որի վրա սոցիալական նկատառումներով արգելվում է բռնագանձում տարածել, այն իրային իրավունքները, որոնք չեն կարող օտարվել առանց իրի սեփականատիրոջ համաձայնության, ինչպես նաև շրջանառությունից հանված իրերը: Սահմանափակ շրջանառությամբ իրերը մտնում են բռնագանձման ենթակա գույքի զանգվածի մեջ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Քննարկվում են պարտապանի գույքի վրա բռնագանձում տարածելու՝ որպես դատական ակտերի հարկադիր կատարման միջոցի նյութաիրավական հիմքերը: Որպես այդպիսի հիմք նշվում է պարտատերերի ընդհանուր գրավի իրավունքը, որը թեև ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված չէ, բայց բովանդակային առումով կարգավորվում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի մի շարք դրույթներով: Քննարկվում է նաև բռնագանձման ենթակա գույքի շրջանակը:

Քանալի բառեր - կատարողական վարույթ, հարկադիր կատարման միջոց, բռնագանձում, ընդհանուր գրավ:

МАТЕРИАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОБРАЩЕНИЯ ВЗЫСКАНИЯ НА ИМУЩЕСТВО ДОЛЖНИКА В РАМКАХ ПРИНУДИТЕЛЬНОГО ИСПОЛНЕНИЯ СУДЕБНОГО АКТА

ՎԱԱԴՆ ԴԱԼԼԱԿՅԱՆ

Обсуждаются материально-правовые основы обращения взыскания на имущество должника, как меры принудительного исполнения судебных актов. В качестве такой основы указывается право общего залога кредиторов, которое в законодательстве РА не определено, но по сути регулируется рядом положений Гражданского кодекса РА. Обсуждается также круг имущества, подлежащего взысканию.

Ключевые слова - исполнительное производство, мера принудительного исполнения, взыскание, общий залог.

THE SUBSTANTIVE-LEGAL ENFORCEMENTS FOR THE ATTACHMENT OF DEBTOR'S PROPERTY IN JUDICIAL ACTS

ՎԱԿԱԴՆ ԴԱԼԼԱԿՅԱՆ

The substantive-legal enforcements for the attachment of the debtor's property as a measure of compulsory enforcement of judicial acts are discussed. The creditor's claims to property in general constitute grounds for the enforcement of their claims. Although not stipulated by RA legislation, they are regulated by a number of provisions of RA Civil Code. Prospective claims for the attachment are also considered.

Key words - enforcement proceeding, compulsory measures, seizure, common pledge.